

EUROPSKA MREŽA O BAŠTINI (HEREIN)

EUROPEAN HERITAGE NETWORK (HEREIN)

Lana Krizaj

Ministarstvo kulture, Zagreb
Uprava za kulturni razvitak i kulturnu politiku
Odjel za informacijsko-dokumentacijske poslove kulturne baštine
lane.krizaj@min-kulture.hr

Sažetak

Europska mreža o baštini (HEREIN) permanentni je informacijski sustav Vijeća Europe, koji okuplja tijela državne uprave europskih zemalja, zadužena za zaštitu kulturne baštine. Pravo uključenja u projekt HEREIN ima svaka zemlja potpisnica *Europske kulturne konvencije*¹.

Ciljevi projekta:

- olakšati pristup kulturnoj baštini i informacijama o njoj uz pomoć suvremene informacijske tehnologije;
- osigurati stalni interaktivni informacijski sustav o kulturnoj baštini namijenjen kako upravnim tijelima, stručnjacima i ostalim sudionicima u baštinskim djelatnostima, tako i najširoj javnosti.

Pokrenut od Vijeća Europe 1999. godine i zamišljen kao vremenski ograničen projekt, HEREIN je danas prerastao u informacijski sustav neograničena trajanja, koji se od inicijalnih šest (6) proširio na dvadeset pet (25) europskih zemalja: Andoru, Armeniju, Belgiju, Bugarsku, Cipar, Dansku, Estoniju, Finsku, Francusku, Gruziju, Hrvatsku, Irsku, Latviju, Litvu, Luksemburg, Mađarsku, Norvešku, Poljsku, Portugal, Rumunjsku, Slovačku, Sloveniju, Španjolsku, Švedsku i Ujedinjeno Kraljevstvo.

Osim komparativne baze podataka o nacionalnim baštinskim politikama država potpisnica Europske kulturne konvencije koja čini okosnicu ovog on-line sustava (URL: <http://www.european-heritage.net/>), on nudi i druge sadržaje poput portala baštine, virtualnih izložbi, višjezičnog tezaurusa s područja graditeljske i arheološke baštine, stručnog foruma, te kalendara važnijih zbivanja vezanih uz zaštitu kulturne baštine.

Ključne riječi: Europska mreža o baštini (HEREIN), zaštita kulturne baštine, informacijski sustav, Vijeće Europe, Europska kulturna konvencija, kulturna baština, nacionalne baštinske politike

Summary

The European Heritage Network (HEREIN) is a permanent information system of the Council of Europe gathering European governmental departments responsible for cultural heritage protection. Any country of the European cultural convention (ETS 018) has a right to join the project and become a member of the Herein Network.

Project aims:

- to facilitate access to the cultural heritage and information about it through new information technology;
- to put at the disposal of public administrations, professionals and enterprises as well as wide audience a permanent and interactive information system on cultural heritage.

Initiated by the Council of Europe in 1999 as a project of limited duration, European Heritage Network has grown into the permanent information system, currently gathering twenty-five (25) European countries: Andorra, Armenia, Belgium, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Denmark, Estonia, Finland, France, Georgia, Hungary, Ireland, Latvia, Lithuania, Luxembourg, Norway, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden and the United Kingdom.

Besides the comparative databank on national heritage policies in Europe, website (URL: <http://www.european-heritage.net/>) offers free access to the following on-line services: heritage portal, virtual exhibitions, a multilingual thesaurus on cultural heritage policies, a professional forum and the events calendar covering the major national events and items of international interest.

Keywords: European Heritage Network (HEREIN), cultural heritage protection, information system, Council of Europe, European Cultural Convention, cultural heritage, national heritage policies

1. Razvoj HEREIN-a

Ideja o pokretanju projekta HEREIN seže u 1996. godinu, kada su europski ministri nadležni za kulturnu baštinu na svojoj četvrtoj konferenciji održanoj u Helsinkiju preporučili

¹ European Cultural Convention (Paris, 19 December 1954) (ETS No. 18)

Vijeću Europe da "razmotri uspostavljanje permanentnog informacijskog sustava (European Heritage Watch Network) koji će predstavnike državne uprave, stručnjake, istraživače i predavače informirati o trendovima na polju kulturne baštine u drugim zemljama, a temeljit će se na postojećem izvješću Vijeća Europe o baštinskim politikama u Europi."

Radi se o izvješću kojeg je Vijeće Europe objavilo 1996. godine, a njime je bilo obuhvaćeno 27 europskih zemalja. To je bila prva publikacija takve vrste u Europi, koja je pružala opsežan pregled upravljanja baštinom u zemljama članicama Vijeća Europe, utemeljenih na načelima ustanovljenim u *Konvenciji o zaštiti graditeljske baštine Europe (Granada, 1985.)*² To je ujedno bio poticaj za pokretanje projekta HEREIN, čija je osnovna zadaća bila konvertirati ovu "papirnatu" bazu podataka o graditeljskoj i arheološkoj baštini u računalni sustav koji će biti dostupan putem Interneta.

Prva faza projekta okupila je nadležna tijela šest (6) europskih zemalja (Španjolske, Francuske, Ujedinjenog Kraljevstva, Irske, Norveške i Mađarske), a zahvaljujući dobrom odzivu na kojeg je projekt naišao u stručnim krugovima i ključnim međunarodnim organizacijama, početnoj su se šestorci ubrzo pridružile Belgija, Cipar, Estonija, Luksemburg, Poljska i Slovenija. U toj je fazi nastalo sljedeće:

1. **baza podataka** o nacionalnim politikama i strategijama upravljanja nepokretnom kulturnom baštinom u zemljama sudionicama;
2. trojezični (francusko-englesko-španjolski) **tezaurus** termina s područja zaštite kulturne baštine, čiji je cilj omogućiti korisniku što brži pristup informacijama traženim u nacionalnim izvještajima, kao i pristup ekvivalentnim terminima drugih europskih jezika, njegujući kulturnu raznolikost svih naroda i država; tezaurus sadrži oko sedamsto termina na svakom od tri jezika, a crpljeni su iz raspoloživih dokumenata kao što su izvještji o

² Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe (Granada, 3 October 1985) (ETS No. 121)

nacionalnim politikama, preporuke, konvencije i sl., pa se uglavnom radi o administrativnoj terminologiji s područja upravljanja kulturnom baštinom;

3. **portal baštine**, koji je nudio poveznice na različita mrežna mjesta relevantna za zaštitu kulturne baštine; te
4. mrežna stranica **www.european-heritage.net** na kojoj se nalaze svi navedeni sadržaji.

Time je zaokružena prva faza projekta. Potom je uslijedila 5. konferencija europskih ministara za kulturu (Portorož, 2001.), na kojoj je definitivno zaključeno da **European Heritage Network** iz projekta ograničena i neizvjesna vijeka trajanja, treba prerasti u trajni informacijski sustav, koji će se razvijati u dogovoru sa zemljama članicama mreže, i kojemu će biti osigurana kontinuirana financijska podrška. To je bio prelomni trenutak u razvoju samog projekta, nakon čega je on dobio veliki zamah priključivanjem daljnjih 13 zemalja, među kojima je bila i Hrvatska.

2. European Heritage Network danas

Danas mreža HEREIN okuplja 25 zemalja s namjerom daljnjeg širenja kako na preostale europske zemlje, tako i na one izvan europskog kontinenta.

U sadržajnom smislu ona se bavi nepokretnom kulturnom baštinom, odnosno graditeljskom i arheološkom baštinom kako su one definirane konvencijama Vijeća Europe, a u skladu s *Europskom kulturnom konvencijom*.

Prema *Europskoj konvenciji o zaštiti arheološke baštine*³ arheološkom baštinom smatramo "...sve ostatke i objekte, te ostale tragove čovjekovog postojanja iz proteklih razdoblja: 1. čija zaštita i proučavanje pomažu rekonstrukciju povijesti čovječanstva i njegova odnosa s prirodnim okolišem; 2. za koje su arheološka iskopavanja i otkrića glavni izvori saznanja; 3. koji se nalaze na prostoru pod jurisdikcijom zemalja potpisnica konvencije."

Drugim riječima, to su građevine, skupine građevina, arheološki lokaliteti i zone, pokretni predmeti, te spomenici drugih vrsta isto kao i njihov kontekst, bez obzira nalaze li se na kopnu ili u moru, odnosno pod vodom.

Graditeljska je baština definirana konvencijom iz Granade⁴ iz 1985. godine, a obuhvaća:

³ European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (La Valletta, 16 January 1992) (ETS No. 143)

⁴ Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe (Granada, 3 October 1985) (ETS No. 121)

1. **spomenike**: sve građevine povijesnog, arheološkog, umjetničkog, društvenog ili tehničkog značaja, zajedno s njihovom opremom; 2. **grupe građevina**: homogene grupe urbanih ili ruralnih građevina povijesnog, arheološkog, umjetničkog, znanstvenog, društvenog ili tehničkog značaja, koje tvore prepoznatljive topografske jedinice; 3. **područja**: izgrađene zone oblikovane zajedničkim djelovanjem čovjeka i prirode, koje zbog svojih specifičnosti mogu biti topografski definirane, a povijesnog su, arheološkog, umjetničkog, znanstvenog, društvenog ili tehničkog značaja.

U budućnosti predviđa se širenje problematike i na zaštitu prirodnog i antropogenog krajolika, kao i krajolika oblikovana zajedničkim djelovanjem prirode i čovjeka, sukladno razmjerno novoj *Europskoj konvenciji o zaštiti krajolika*⁵ iz 2000. godine.

2.1 Baza podataka o nacionalnim baštinskim politikama

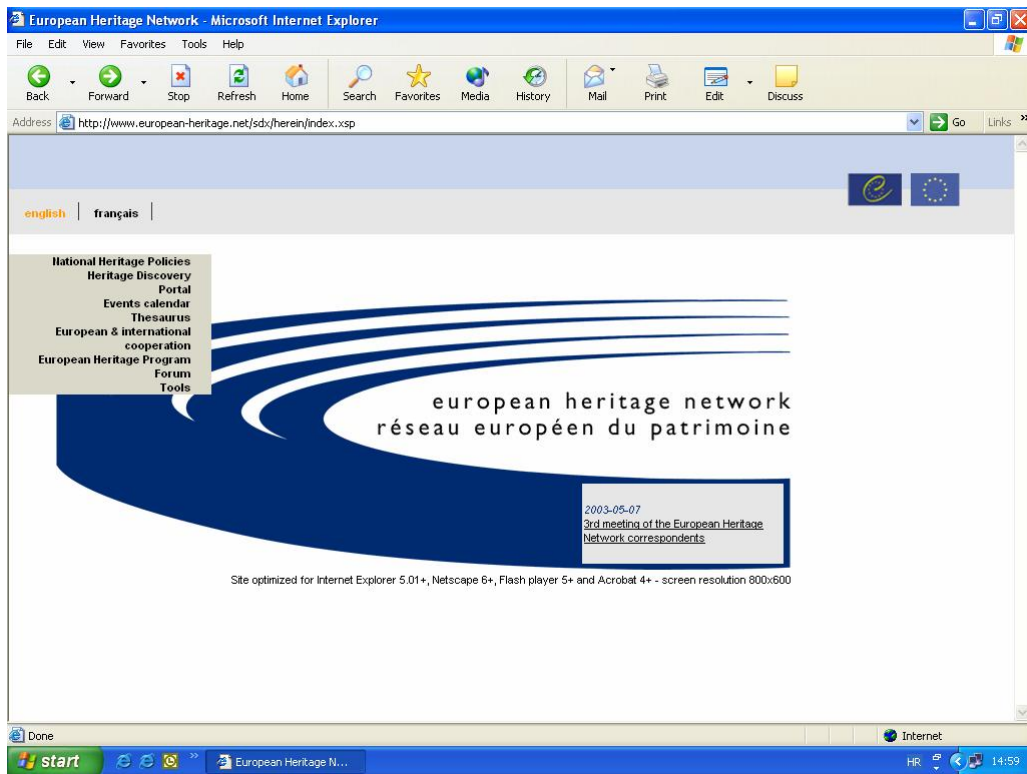
Okosnicu cijelog sustava i najdragocjeniji rezultat projekta predstavlja komparativna baza podataka o nacionalnim baštinskim politikama zemalja članica.

Kao što je već ranije rečeno, European Heritage Network okuplja tijela državne uprave zemalja članica nadležna za zaštitu kulturne baštine. U slučaju Hrvatske koja se projektu priključila koncem 2001. godine, nadležno tijelo je Ministarstvo kulture, a u okviru projekta ono ima status člana mreže. Ministarstvo imenuje nacionalnog korespondenta, koji ima ulogu posrednika između koordinatora projekta i Ministarstva. Njegove su glavne zadaće koordinacija izrade nacionalnog izvještaja⁶ o baštinskoj politici u zemlji i njegovo polugodišnje ažuriranje, i sudjelovanje na godišnjim sastancima nacionalnih korespondenata u organizaciji Vijeća Europe. Nacionalni se izvještaj sastoji od kratkih tekstova koji obrazlažu svaku od tema utvrđenih zajedničkom strukturom izvještaja, a koji su podijeljeni u devet skupina podataka (sadržajnu strukturu obrasca izvještaja vidjeti u Prilogu).

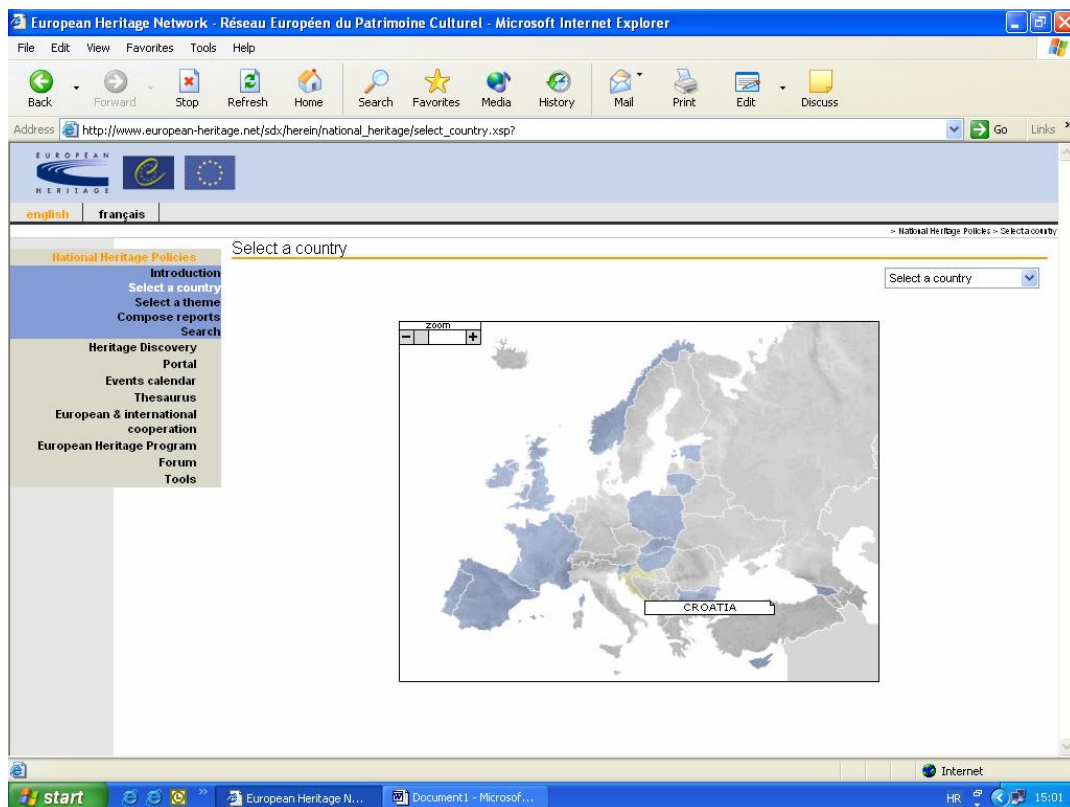
⁵ European Landscape Convention (Florence, 20 October 2000) (ETS No. 176)

⁶ Poveznica na Hrvatski nacionalni izvještaj:

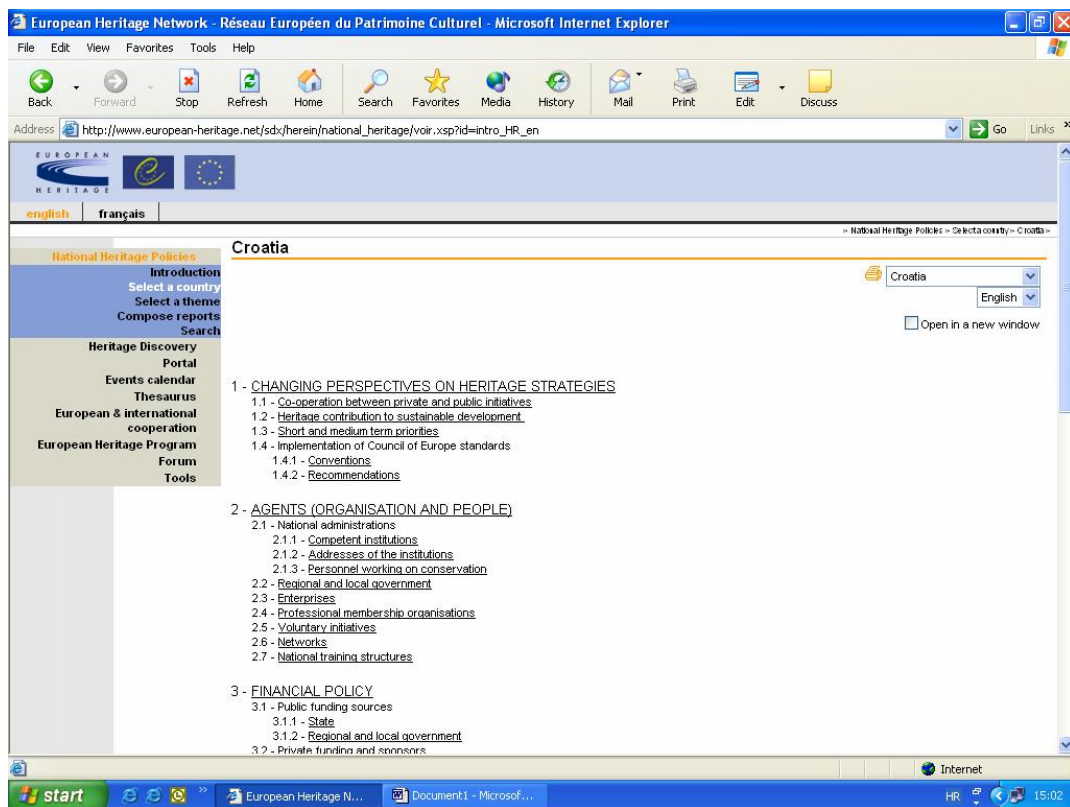
http://www.european-heritage.net/sdx/herein/national_heritage/voir.xsp?id=intro_HR_en



Slika 1. European Heritage Network: <http://www.european-heritage>



Slika 2. Pristup bazi podataka odabirom države



Slika 3. Sadržaj nacionalnog izvještaja

Prva skupina podataka - *Promjene odnosa prema baštini* - pruža općenit pregled promjena u odnosu prema baštini u smislu njenog razumijevanja, zaštite, upravljanja ili njene dostupnosti; opisuje ulogu privatnog sektora u zaštiti kulturne baštine; nudi podatke o primjeni međunarodnih konvencija i preporuka, godinama njihove ratifikacije, usklađenosti nacionalne politike s međunarodnim preporukama i sl.

Druga skupina podataka - *Činitelji (pravne i fizičke) osobe* - nadalje je koristan adresar ustanova i osoba s područja zaštite kulturne baštine. Sadrži podatke o nadležnim državnim tijelima, o organizaciji službe zaštite unutar države i raspodjeli ovlasti i odgovornosti na državnoj i na lokalnoj razini, o privatnim poduzećima s područja zaštite kulturne baštine, ukoliko ona postoje u zemlji, o strukovnim udruženjima, nevladinim organizacijama, srednjoškolskim i visokoškolskim ustanovama u kojima se moguće školovati za restauratorska i konzervatorska zanimanja.

Treća skupina - *Financijska politika* - donosi podatke o godišnjim izdvajanjima države za zaštitu kulturne baštine, o udjelu lokalnih vlasti u financiranju zaštite spomenika, odgovornosti privatnih vlasnika za brigu o spomeniku, subvencijama države, eventualnim poreznim olakšicama i sličnim pitanjima vezanim uz financijsku politiku države.

U četvrtoj se skupini - *Znanje i zaštita* - obrazlaže način na koji se kulturna baština dokumentira i inventarizira u pojedinoj zemlji, koja su tijela ili ustanove zadužene za tu vrstu poslova, postoji li više vrsta inventara u zemlji, jesu li oni dostupni javnosti i sl. U istoj se skupini podataka daje i pregled državne legislative s područja zaštite kulturne baštine, te objašnjavaju mehanizmi zaštite (npr., postupci za izdavanje građevinskih dozvola i sl.).

U petoj se skupini - *Konzervacija i upravljanje* - govori o mehanizmima nadzora nad izvođenjem konzervatorskih/restauratorskih radova; o postupcima za izdavanje dozvola za obavljanje konzervatorskih/restauratorskih radova na spomenicima kulture; o sustavu raspisivanja natječaja za odabir izvođača radova; o kriterijima i prioritetima po kojima država dodjeljuje financijska sredstva za obavljanje konzervatorskih/restauratorskih radova; o politici namjene i prenamjene spomenika kulture; te o službenim stavovima država o interpolaciji suvremene arhitekture u povijesne cjeline.

U šestoj se skupini - *Pristup i interpretacija* - razmatra problematika dostupnosti spomenika kulture u privatnom vlasništvu, te dostupnost podataka i dokumentacije o kulturnoj baštini javnosti itd.

U sedmoj skupini - *Digitizacija* - koja je tek nedavno ušla u nacionalni izvještaj, pokušavaju se razjasniti pitanja vezana uz digitizaciju: je li ona regulirana zakonom, kakvi su stavovi u smislu autorskih prava, postoji li poseban program digitizacije kulturne baštine i sl.

U osmoj skupini - *Statistički podaci* - nudi se pregled zaštićenih spomenika kulture po vrstama, odnosno po službenoj klasifikaciji, prati broj spomenika ovisno o njihovom vlasništvu (privatno, državno, crkveno), te pružaju ostali statistički podaci vezani uz doprinos baštine porastu turizma i sl.

Deveta skupina - *Svjetska baština* - zapravo je obrazac za Periodično izvještavanje o primjeni Konvencije o svjetskoj kulturnoj i prirodnoj baštini,⁷ čije se uvrštavanje u HEREIN-ov obrazac može smatrati značajnim pomakom u smislu suradnje Vijeća Europe i UNESCO-a. Riječ je o kulturnim i prirodnim dobrima od svjetskog značaja, koja su upisana na UNESCO-vu Listu svjetske baštine. Hrvatska ima šest upisanih dobara: 1. Povijesnu cjelinu Starog grada Dubrovnika; 2. Povijesnu cjelinu Splita s Dioklecijanovom palačom; 3. Nacionalni park Plitvička jezera; 4. Povijesnu urbanističku cjelinu Trogira; 5. Episkopalni kompleks Eufrazijeve bazilike unutar povijesne jezgre Poreča i 6. Katedralu sv. Jakova u Šibeniku. Periodični izvještaji o stanju spomenika i spomeničkih područja upisanih na Listu svjetske baštine podnose se

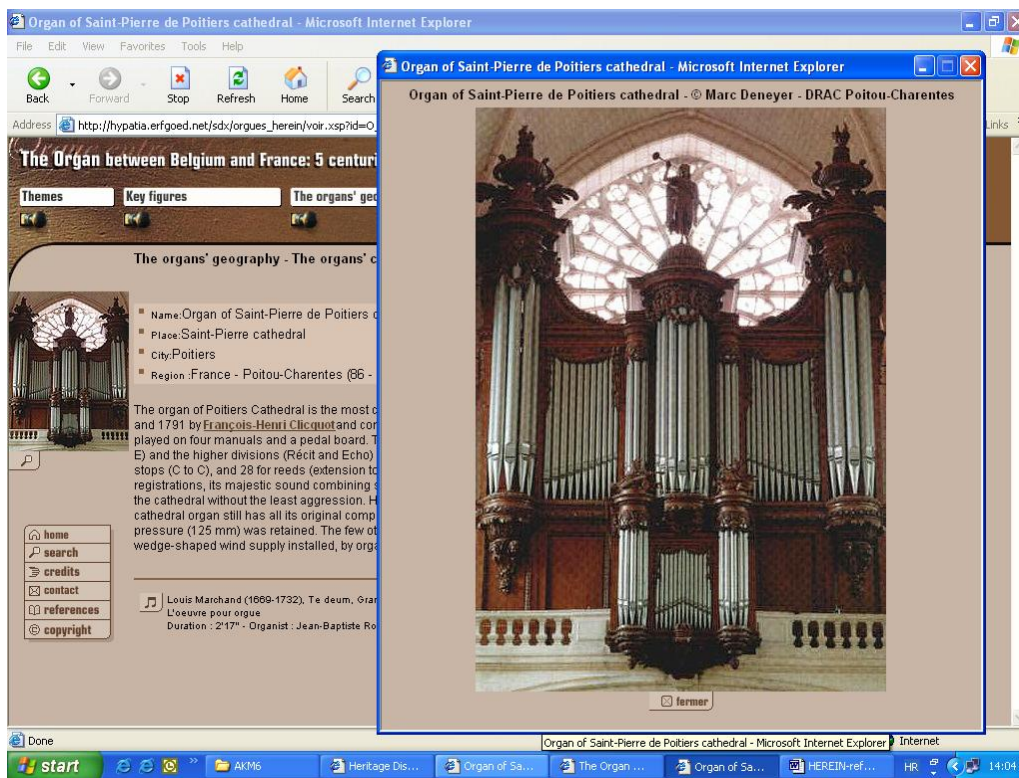
⁷ Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage. UNESCO : Paris, 1972.

UNESCO-u svakih šest godina, a njihovo objavljivanje na internetu učinit će upravljanje tim kulturnim dobrima transparentnim te doprinijeti njihovu očuvanju i odgovarajućoj brizi za njih.

2.2 Ostali sadržaji

Osim opisane baze podataka, spomenimo još neke od važnijih sadržaja koji se mogu naći na ovoj mrežnoj stranici:

Pod temom **Heritage Discovery** moguće je razgledati virtualne izložbe nastale suradnjom zemalja članica mreže, koje se smjenjuju svakih šest mjeseci. Trenutno je dostupna prva od tih izložbi, a posvećena je petstoljetnoj povijesti orgulja na području Belgije i Francuske.



Slika 4. Virtualna izložba posvećena orguljama u Belgiji i Francuskoj

Heritage Portal sadrži poveznice na mrežne stranice posvećene zaštiti kulturne baštine i srodnim baštinskim temama, uz sažetak sadržaja i navedene jezike na kojima su dostupne.

Events calendar je kalendar međunarodno važnih događaja relevantnih za zaštitu kulturne baštine u zemljama članicama mreže, a namjera je koordinatora projekta da se ovaj informacijski sustav i dalje obogaćuje što kvalitetnijim sadržajima, te da se progresivno širi sve dok njime ne bude obuhvaćeno svih 48 zemalja potpisnica Europske kulturne konvencije.

3. Zaključak

Od samog svog osnutka 1949. godine u Strasbourgu, Vijeće Europe nastojalo je ojačati veze među europskim državama i, njegujući njihove zajedničke vrijednosti, doprinijeti stvaranju demokratske Europe. Među tim vrijednostima posebice se isticala kultura, što je doprinijelo povećanoj skrbi za kulturnu baštinu, koja se, naročito od šezdesetih godina, očitovala u brojnim konvencijama, preporukama i smjernicama vezanim uz zaštitu kulturne baštine. Praćenje provedbe tih međunarodnih pravnih akata s namjerom što djelotvornije skrbi o baštini, u današnjem suvremenom informatičkom okruženju rezultiralo je uspostavljanjem *European Heritage Network-a* (HEREIN-a), jedinstvenog informacijskog sustava ove vrste na području zaštite kulturne baštine. Njime je uspostavljena mreža državnih tijela europskih zemalja, koja u okviru Vijeća Europe sada zajedno rade na očuvanju europske baštine, a povezivanjem s UNESCO-m šire se granice i prema svjetskoj baštini, kao zajedničkom dobru cijelog čovječanstva. Ujedno je stvorena i "ljudska" mreža nacionalnih korespondenata kojima je informacijskom i komunikacijskom tehnologijom omogućena decentralizirana suradnja i na drugim projektima koji nadilaze okvire HEREIN-a.

Priključivanjem Hrvatske i njenim doprinosom ovom projektu, omogućena je neposredna izmjena iskustava sa stručnjacima drugih zemalja, što nedvojbeno pridonosi kako očuvanju hrvatske kulturne baštine na lokalnoj, tako i europske, pa i svjetske baštine na globalnoj razini. No, sustav nije namijenjen samo stručnjacima i nadležnim državnim tijelima. Jednako je važna i njegova uloga u podizanju javne svijesti i poticanju javnosti na sudjelovanje u skrbi za baštinu.

Konačno, sudjelovanje u ovakvim projektima, osim što promovira Hrvatsku i svjedoči o njenom kulturnom identitetu, također stvara preduvjete za njen ulazak u europske integracije, u kojima će kao punopravni član moći aktivnije pridonositi očuvanju sveukupne europske baštine.

PRILOG

Sadržaj nacionalnog izvještaja o baštinskoj politici

1. *Promjene odnosa prema baštini*
 - 1.1. Suradnja između privatnog i javnog sektora
 - 1.2. Baštinski doprinos održivom razvoju
 - 1.3. Kratkoročni i srednjoročni prioriteti
 - 1.4. Primjena standarda Vijeća Europe
 - 1.4.1. Konvencije
 - 1.4.1.1. Granada
 - 1.4.1.2. La Valetta
 - 1.4.1.3. Firenca
 - 1.4.2. Preporuke
2. *Činitelji (pravne i fizičke osobe)*
 - 2.1. Državna uprava
 - 2.1.1. Nadležne ustanove
 - 2.1.2. Adresar ustanova
 - 2.1.3. Osoblje koje radi u javnim ustanovama s područja kulturne baštine
 - 2.2. Regionalna i lokalna uprava
 - 2.3. Privatna poduzeća
 - 2.4. Strukovna udruženja
 - 2.5. Dobrovoljne inicijative (nevladine organizacije i sl.)
 - 2.5.1. Legislativa o nevladinim organizacijama
 - 2.5.2. Suradnja vladinih tijela i nevladinih organizacija
 - 2.5.3. Nevladine organizacije
 - 2.6. Mreže (informatičke, institucionalne...)
 - 2.7. Mogućnosti školovanja u državi
3. *Financijska politika*
 - 3.1. Izvori javnog financiranja
 - 3.1.1. Država
 - 3.1.2. Regionalna i lokalna uprava
 - 3.2. Privatno financiranje i sponzori
 - 3.3. Pomoć i subvencije - javna podrška
 - 3.3.1. Izravna pomoć
 - 3.3.2. Porezne olakšice
4. *Znanje i zaštita*
 - 4.1. Inventari i dokumentacija
 - 4.1.1. Nadležne (ovlaštene) ustanove
 - 4.1.2. Vrste inventara
 - 4.2. Sustavi zaštite
 - 4.2.1. Specifična konzervatorska legislativa
 - 4.2.2. Prostorno planiranje i zakonodavstvo o zaštiti okoliša

- 4.2.3. Zaštita kulturne baštine: učinci i primjena
- 4.2.4. Struktura odgovornosti za zaštitu

5. *Konzervacija i upravljanje*

- 5.1. Konzervatorski radovi na spomenicima kulture
 - 5.1.1. Javni ugovori
 - 5.1.2. Ovlaštenja za obavljanje konzervatorskih radova
 - 5.1.3. Popis pravnih i fizičkih osoba ovlaštenih za izvođenje konzervatorskih radova
 - 5.1.4. Planiranje radova
- 5.2. Upotreba, ponovna upotreba (prenamjena) i unapređivanje kulturne baštine
- 5.3. Politika održavanja
- 5.4. Interpolacije suvremene arhitekture u povijesno okruženje
- 5.5. Preventivne mjere u slučaju prirodnih katastrofa i šteta kojima je uzrok čovjek

6. *Pristup i interpretacija*

- 6.1. Javni pristup baštini
- 6.2. Podizanje svijesti među mladom populacijom
- 6.3. Turizam i promotivne aktivnosti
- 6.4. Publikacije

7. *Digitizacija*

- 7.1. Politika digitizacije (specifična legislativa vezana uz digitizaciju i informatizaciju)
- 7.2. Informatički sustavi i baze podataka

8. *Statistički podaci*

- 8.1. Promjene u broju zaštićenih spomenika
- 8.2. Broj zaštićenih spomenika odnosno područja po vrstama tj. po službenoj klasifikaciji
- 8.3. Tip vlasništva
- 8.4. Turizam i baština
- 8.5. Drugi podaci

9. *Svjetska baština*

- 9.1. Uvod
 - 9.1.1. Godina ratifikacije ili prihvaćanja Konvencije
 - 9.1.2. Organizacije ili tijela odgovorna za priređivanje izvještaja
- 9.2. Identifikacija kulturnih i prirodnih dobara
 - 9.2.1. Nacionalni inventari
 - 9.2.2. Prijedlozi za upis (u pripremi)
 - 9.2.3. Prijedlozi za upis (u postupku)
- 9.3. Zaštita, čuvanje i prezentacija kulturne i prirodne baštine
 - 9.3.1. Opća politika unapređivanja
 - 9.3.2. Status službi zaštite, čuvanja i prezentacije
 - 9.3.3. Znanstvene i tehničke studije i istraživanja
 - 9.3.4. Identifikacija, zaštita, čuvanje, prezentacija i obnova
 - 9.3.5. Školovanje
- 9.4. Međunarodna suradnja i prikupljanje sredstava
- 9.5. Obrazovanje, informiranje i podizanje javne svijesti

- 9.6. Zaključci i preporuke
 - 9.6.1. Glavni zaključci
 - 9.6.2. Prijedlozi daljnjih aktivnosti
 - 9.6.3. Odgovorne ustanove
 - 9.6.4. Plan aktivnosti
 - 9.6.5. Potrebe za međunarodnom pomoći